

УДК 657.1:658.14

Попова В.Д.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку,
аудиту і економічного аналізу
Буковинський державний фінансово-економічний університет

ПРОБЛЕМИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Popova V.D.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., assistant professor
of accounting, audit and economic analysis department
Bukovyna State University of Finance and Economics

ANALYSIS PROBLEMS OF FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITY OF THE ENTERPRISE

Постановка проблеми. Традиційні підходи до аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства містять низку недоліків, що вимагає перегляду узвичаєних засад в організації та методиці проведення аналітичної роботи на підприємстві. Передусім підходи до аналізу об'єктів управління повинні враховувати сучасні тенденції розвитку господарських та управлінських процесів. А підготовка інформаційної бази для проведення аналізу повинна включати дії, спрямовані на усунення методологічних парадоксів у формуванні масиву даних, які спричиняють розрив між фактичним та реальним їх значенням.

В переважній більшості випадків, для аналізу фінансово-господарської діяльності, обчислюється система показників аналізу фінансового стану на основі даних фінансової звітності підприємства. Результати проведеного аналізу носять загальний характер та не дозволяють вирішити окремо взятої управлінської проблеми, зважаючи на необхідність врахування низки додаткових чинників, що не характеризуються фінансовою інформацією. Крім цього, більшість показників фінансової звітності є маніпулятивними (існують розбіжності між обліковим та економічним змістом категорій) та відображають явище, об'єкти або ж процеси тільки на певну дату. Значна кількість аналітичних показників із різними нормативними значеннями та тенденціями змін ускладнює вибір варіанту вирішення управлінської проблеми із множини можливих.

Наразі мову слід вести про ідентифікацію системи аналітичних показників, що характеризують фінансово-господарську діяльність підприємства на певному етапі його розвитку, показників, які дають змогу вирішити конкретну управлінську проблему, показників, що відображають перспективний фінансовий стан підприємства та орієнтовані на оцінку виконання стратегічних цілей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання організації і методики проведення аналізу фінансово-господарської діяльності, її окремих аспектів є надзвичайно важливими в умовах необхідності обґрунтування вибору, прийнятого до застосування управлінського рішення. Дослідження проблем сучасних методик аналізу господарської діяльності, спрямованих на оцінку результатів управлінської діяльності за певною моделлю відображені в працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як І.Д. Білоус [8], Л.Н. Булгакова [1], О.А. Лаговська [3], В.В. Лук'янова [4], Л.М. Малярець [5], О.О. Осадча [6], А.Ю. Перетятко [7], І.Ф. Полещук [8], Ф. Серковіч [10], Т. Хіндл [9], А.В. Штереверя [5], О.Г. Янковий [2]. Проте, в умовах динамічності умов господарювання та управлінських процесів масштаби застосування аналітичних процедур, індивідуальність підходів постійно зростають, що зумовлює появу нових проблем в аналітичному забезпеченні процесу управління.

Постановка завдання. Метою статті є визначення проблем та напрямів удосконалення методичних підходів до аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства в контексті формування якісного аналітичного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Різноманітність підходів до аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства свідчить про відсутність єдино правильних вимог до організації та проведення аналітичної роботи. Малярець Л.М. та А.В. Штереверя на основі проведених досліджень щодо визначення теоретико-методичних підходів до формування системи показників оцінки діяльності підприємств вважають за доцільне дотримуватися наступних вимог: адекватність системи показників завданням дослідження; можливість чіткого визначення алгоритмів розрахунку показників діяльності, що забезпечує тотожність розуміння їх економічної сутності та тлумачення фахівцями-експертами; охоплення показниками найважливіших характеристик системи підприємства; наявність інформаційного забезпечення для кількісного визначення показників, проведення

динамічного та порівняльного аналізу в рамках системи підприємства; оптимальна чисельність показників; можливість чіткого визначення реперних значень показників, тобто фазових змін величин ознак діяльності підприємства [5, с. 39].

Дотримання вказаних вимог, априорі, дозволяє досягти позитивних результатів в оцінці результатів функціонування підприємства у соціально-економічному середовищі. Проте, проблеми аналізу не обмежуються тільки адекватністю системи показників чи оптимальною їх чисельністю. Набагато важливішим є формування достовірної інформаційної бази для проведення аналізу різноманітних аспектів фінансово-господарської діяльності підприємства.

На сьогоднішній день бухгалтерський облік залишається основним продуцентом інформації для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства. Проте, слід відмітити, що система бухгалтерського обліку не здатна повною мірою забезпечити релевантними даними аналітичне забезпечення системи управління. В такому контексті порушеної проблеми дослідження потребують напрями удосконалення бухгалтерського обліку з метою підвищення якості облікової інформації при застосуванні її як джерела даних в ході аналізу фінансово-господарської діяльності.

Осадча О.О. зазначає, що інформативність облікової звітності на даний час потребує удосконалення на засадах: розширення інформативності даних (як за одиницями виміру, так і за змістовним їх наповненням); уніфікованості показників (у першу чергу, показників доходів і витрат), надання суб'єкту більшої самостійності щодо формування звітних даних залежно від реальних потреб управління [6, с. 258-259]. Наведені автором пропозиції не витримують критики, адже формування фінансової звітності підприємства базується на методологічній основі бухгалтерського обліку, яка призводить до розриву між обліковою та економічною сутністю об'єктів та явищ. Іншими словами, вартісне вираження облікового об'єкта, що знайшло своє відображення у звітності може не відповідати його фактичному економічному змісту. Найкраще дану ситуацію можна представити за допомогою показника прибутку. Розрахований позитивний показник фінансових результатів ще не свідчить про наявність вільних коштів, наприклад, для погашення зобов'язань. Адже визнана сума доходів в бухгалтерському обліку лишень частково на звітну дату може бути монетаризована, інша частина – це дебіторська заборгованість. Зважаючи на методологічні особливості формування показників фінансової звітності, нівелюються й пропозиції щодо підвищення аналітичності показників звітності в якості підвищення корисності облікових даних для застосування аналітичних процедур.

Таким чином, в ході проведення аналізу, для прикладу, рентабельності фінансово-господарської діяльності підприємства можлива ситуація неправильної інтерпретації отриманих результатів, і як результат, ризик не оптимального прийняття управлінського рішення. Нівелювання впливу методології обліку на результати аналізу може забезпечуватися шляхом використання не облікових, а модифікованих показників, що обчислені на основі облікової інформації. Такими показниками для оцінки результатів господарської діяльності та вартості підприємства можуть бути: економічна додана вартість (визначається як операційний прибуток після оподаткування за вирахуванням вартості капіталу); економічний прибуток (різниця між величиною грошових надходжень та сумою витрачених грошових коштів, за винятком надходжень від залучення позикових коштів); додана вартість грошового потоку (майбутня грошова доходність акцій) тощо. Хоча даним показникам притаманна низка недоліків, однак вони дають можливість більш точно в порівнянні з обліковим прибутком оцінити результати діяльності та вартість підприємства.

Лаговська О.А. розглядає процедури підготовки модифікованих показників ще й в ролі інструменту контролю: «трансформація показників фінансової звітності при її адаптуванні для використання як джерела даних в ході застосування аналітичних процедур нівелює ризики, що пов'язані із навмисним викривленням інформації» [3, с. 391].

На даному етапі розвитку вітчизняної економіки систему бухгалтерського обліку таки слід розглядати у ролі основного інформаційного джерела при проведенні аналізу господарської діяльності, проте аналітикам при оцінці релевантності показників слід звертати увагу на методологічні та методичні особливості їх формування.

Малярець Л.М. та А.В. Штеревея визначають, що необхідність удосконалення методичних підходів до оцінки діяльності підприємства обумовлена зміною не тільки сфер діяльності підприємства, а й зміною внутрішніх й зовнішніх умов його функціонування. Наразі підприємство слід розглядати як сектор економіки нашої країни і як цілісну окрему економічну систему, яка складається із взаємозалежних та взаємопов'язаних елементів [5, с. 22]. Наведене дослідниками твердження слід трактувати через призму необхідності узгодження методики аналізу із цілями управління, що може передбачати формування додаткової інформаційної системи для забезпечення аналітичного процесу даними.

Так, А.Ю. Перетятко вбачає ефективне виконання функцій аналізу за умови його впливу на обґрунтування оптимальних управлінських рішень як функції регулювання, так і інших основних функцій управління, оскільки аналіз фінансово-господарської діяльності допомагає встановити і оцінити вплив позитивних факторів на прийняття рішень [7, с. 19-20].

Придільнення підвищеної уваги значенню аналізу як функції управління та якісному формуванню його інформаційної бази забезпечується в ході застосування аналітичних процедур при прийнятті

стратегічних управлінських рішень.

Цілком логічним буде твердження про те, що аналіз (результати від застосування аналітичних процедур; формування аналітичного забезпечення) – це вимога управлінського процесу, засіб вибору варіанту управлінського рішення із множини альтернатив та необхідність оцінки досягнення стратегічних цілей.

Зміни та удосконалення методик аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства продиктовані необхідністю формування якісного аналітичного забезпечення процесу стратегічного управління, досягнення параметрів обраних стратегій. Результати аналізу повинні бути спрямовані на оцінювання не тільки фінансового стану підприємства за ретроспективними даними, але й на визначення перспективних показників фінансово-господарської діяльності та позиції підприємства в конкурентному зовнішньому середовищі.

Аналіз став необхідним для орієнтації науково-технічної, виробничої та збутової діяльності підприємства на облік ринкового попиту і вимог споживачів, адже діяльність підприємства та організація виробництва, зокрема, повинні бути планомірними, основані на точних даних та розрахунках. Виробникові необхідно заздалегідь визначити можливості ринку, при цьому він не може обмежитися дослідженнями та розробками сьогодення, виробник мусить зорієнтувати дослідження в найперспективніших напрямках розвитку науки і техніки та пропонувати споживачам найбільш перспективні види продукції. Тому аналіз – це діяльність, зорієнтована, перш за все, на перспективу [8].

Поряд із традиційними методиками аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, в системі стратегічного управління, які переважно ґрунтуються тільки на його фінансових показниках, з'являються нові ринкові концепції, які оперують сучасними поняттями, прийомами, методами й моделями аналізу фінансово-економічного стану. До таких методів відносяться: стратегічний дью-ділідженс [9], діагностичний бенчмаркінг [10], нечітко-множинний метод [4] та метод економічних нормалей [1].

Наведені моделі аналізу фінансово-економічного стану в своїй основі оперують фінансовими та нефінансовими даними, отриманими із внутрішнього та зовнішнього соціально-економічного середовищ. Основними цілями їх застосування є можливість оцінки взаємозв'язків між поточним та перспективним станом в ході досягнення конкурентних переваг розвитку.

В табл. 1 наведена характеристика сучасних моделей аналізу господарської діяльності.

Таблиця 1

Характеристика сучасних моделей аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства

Модель (метод) аналізу	Характеристика
Стратегічний дью-ділідженс	Всебічна та досконала перевірка компанії, її операцій та документів, яка здійснюється покупцями/інвесторами та їхніми радниками до безпосередньої купівлі компанії або її частки; Стратегічний аналіз потенційної цілі поглинання для корпорації чи фонду прямих інвестицій; Ретельна діагностика, що необхідна підприємству для дослідження усіх аспектів господарсько-фінансового стану підприємства, після чого виявляються шляхи отримання коштів для реалізації інвестиційних проектів
Діагностичний бенчмаркінг	Адаптація досвіду та кращої практики для удосконалення діяльності підприємства, визначення його стратегій і перспектив подальшого розвитку. Конкурентний бенчмаркінг передбачає порівняння параметрів і характеристик діяльності підприємств у динаміці. Під час бенчмаркінгового аналізу виявляють глибинні причини успіху конкурентів та конкретні методи, які вони застосовують
Нечітко-множинний метод	Застосування нечітко-множинного методу діагностики допомагає експертним способом трансформувати мову слів у мову кількісних оцінок для оцінювання фінансово-економічного стану підприємства
Метод економічних нормалей	реалізується завдяки використанню «золотого правила економіки» і «золотого правила бізнесу», а також інших економічних нормалей, які враховують зміни собівартості продукції, темпи зростання продуктивності праці, інше

Джерело: [1; 4; 5; 9; 10]

Дью-ділідженс – це процедура всебічного аналізу й перевірки правових, податкових, фінансових та інших аспектів діяльності компанії, яка використовується для прийняття рішень щодо здійснення консультування, докорінних перетворень підприємств, проведення операцій типу «злиття-поглинання» і винесення рішень про допуск цінних паперів до котирування на біржі.

Діагностичний бенчмаркінг, головним чином, передбачає вивчення схожих і однакових бізнес-процесів на прикладі інших успішних підприємств для проведення їх порівняння зі своєю діяльністю, а також виявлення слабких місць, визначення факторів успіху за параметрами: репутація підприємства, технології виробництва, якість товарів, ціна продукції, нові продукти, канали збуту товарів, віддаленість від джерел сировини. Діагностичний бенчмаркінг здійснюється відповідно до таких етапів: визначення функціональних сфер діагностики фірми; відбір факторів, змінних діагностики; визначення

лідерів галузі за відібраними факторами; оцінка значень показників їх діяльності; порівняння показників з власними даними; розробка програм щодо покращення діяльності [10].

Нечітко-множинна модель є більш ефективною, оскільки застосування нечітких множин для аналізу міри можливого ризику банкрутства дозволяє враховувати невизначеність економічних систем, неоднорідність даних, використовувати в процесі роботи як кількісні, так і якісні показники. Таким чином, застосування апарату нечітких множин дозволяє провести більш комплексну та точну оцінку стану підприємства.

Реалізація методу економічних нормалей передбачає застосування «золотих правил» економіки і бізнесу, які базуються на швидкіших темпах зростання прибутку, порівняно із темпами обсягів реалізації, власного капіталу та активів [2, с. 191].

Перевагами наведених методичних підходів до аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства є: спрямованість аналітичної роботи на вирішення управлінської проблеми; орієнтація на оцінку перспективного становища підприємства; нестандартний підхід до вибору аналітичних показників; можливість оперування при наданні висновків за результатами проведеного аналізу та їх обґрунтуванні як числовими, так і нечисловими даними тощо.

За сучасних умов господарювання аналітична робота на підприємстві повинна базуватися, в першу чергу, на необхідності задоволення інформаційних потреб стратегічного управління. Наведені методи аналізу фінансово-економічного стану слід розглядати як інформаційно-аналітичні моделі, в яких традиційні підходи до аналізу фінансово-господарської діяльності є окремим базисним елементом. За таких умов можна стверджувати про формування обліково-аналітичної системи в інформаційному забезпеченні прийняття стратегічних управлінських рішень.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, застосування аналітичних процедур щодо оцінювання фінансового стану та позицій підприємства в зовнішньому соціально-економічному середовищі – це складний процес, що потребує вжиття комплексу заходів, спрямованих на оптимальний вибір методики розрахунку аналітичних показників, підготовку якісної інформаційної бази, підбір ефективних форм представлення результатів аналітичної роботи.

Основними проблемами аналізу фінансово-господарської діяльності є відсутність взаємозв'язків між методичними підходами до аналізу сфер діяльності та напрямками вирішення управлінських проблем; слабка орієнтація методик аналізу на передбачення перспективного стану фінансово-господарської діяльності підприємства; вплив на результати аналізу методологічних засад формування облікової інформації тощо. Першочергові заходи по удосконаленню методичних підходів до аналізу фінансово-господарської діяльності слід вбачати у врахуванні методологічних особливостей формування показників в системі бухгалтерського обліку при побудові інформаційної бази аналізу; активне застосування модифікованих показників, які нівелюють вплив облікової політики на інформаційне забезпечення процесу застосування аналітичних процедур шляхом наближення значень об'єктів та явищ до їх економічного змісту; орієнтація аналітичної роботи на використання сучасних аналітичних моделей стратегічного спрямування, що дозволяє комплексно оцінити поточний та перспективний стан розвитку підприємства.

Література

1. Булгакова Л.Н. Операционный левиредж. Золотое правило экономики. Теория и практика [Електронний ресурс] / Л.Н. Булгакова. – Режим доступа: <http://dis.ru/library/detail.php?ID=22449>
2. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення : монографія / за заг. ред. О.Г. Янкового. – Одеса: Атлант, 2013. – 470 с.
3. Лаговська О.А. Обліково-аналітичне забезпечення вартісно-орієнтованого управління: теорія та методологія : монографія / О.А. Лаговська. – Житомир : ЖДТУ, 2012. – 676 с.
4. Лук'янова В.В. Діагностика ризику діяльності підприємства : [монографія] / В.В. Лук'янова. – Хмельницький: ПП Ковальський В.В. – 2007. – С. 190-202.
5. Малярець Л.М. Збалансована система показників в оцінці діяльності підприємства. Наукове видання / Л.М. Малярець, А.В. Штереверя. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 188 с.
6. Осадча О.О. Обліково-інформаційне забезпечення господарської діяльності: функціонально-методичні підходи на сучасному етапі економічних трансформацій / О.О. Осадча // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2015. – Вип. 2 (32). – С. 251-260.
7. Перетятко А.Ю. Сучасні підходи до оцінки фінансово-господарської діяльності як основи ефективного управління підприємством / А.Ю. Перетятко // Економіка, фінанси, право. – 2006. – №11. – С. 19-22.
8. Полещук І.Ф. Аналіз фінансово-господарської діяльності як основи ефективного функціонування підприємства [Електронний ресурс] / І.Ф. Полещук, І.Д. Білоус. – Режим доступу: <http://intkonf.org/kpedn-poleschuk-if-bilous-i-d-analiz-finansovo-gospodarskoyi-diyalnosti-yak-osnova-efektivnogo-funktsionuvannya-pidpriemstva/>
9. Hindle T. Pocket finance / Tim Hindle. – London: Profile Books Ltd, 2002. – P. 76-77.
10. Sercovich F. Policy benchmarking in the developing countries and the economies in transition: principles and practice: [report] / F. Sercovich. – UNIDO, January, 2003. – P. 372-391.

References

1. Bulhakova, L.N. (2001), "Operating leverage. The golden rule of economics. Theory and practice", available

at: <http://dis.ru/library/detail.php?ID=22449> (access date April 12, 2016).

2. Yankovyi, O.H. (2013), *Konkurentospromozhnist pidpriemstva: otsinka rivnia ta napriamy pidvyshchennia* [Competitiveness of the enterprise: assessment of the level and directions for increasing], monograph, Atlant, Odesa, Ukraine.

3. Lahovska, O.A. (2012), *Oblikovo-analitychne zabezpechennia vartisno-orientovanoho upravlinnia: teoriia ta metodolohiia* [Accounting and analytical support value-based management: Theory and Methodology], monograph, ZhDTU, Zhytomyr, Ukraine.

4. Lukyanova, V.V. (2007), *Diahnostyka ryzyku diialnosti pidpriemstva* [Diagnostics of risk in of the enterprise activity], PP Kovalskyi, Khmelnytskyi, Ukraine.

5. Maliarets, L.M. and Shtereveria, A.V. (2008), *Zbalansovana systema pokaznykiv v otsyntsi diialnosti pidpriemstva* [The Balanced Scorecard in enterprise activities evaluation], scientific report, KhNEU, Kharkiv, Ukraine.

6. Osadcha, O.O. (2015), "Accounting and information support business activities: functional and methodical approach at the present stage of economic transformation", *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, iss. 2 (32), pp. 251-260.

7. Peretiatko, A.Iu. (2006), "Current approaches to assessing the financial and economic activity as the basis of effective management", *Ekonomika, finansy, pravo*, no. 11, pp. 19-22.

8. Polieshchuk, I.F. and Bilous, I.D. (2014), "Analysis of financial and economic activity as the basis of the effective operation of the business", available at: <http://intkonf.org/kpedn-poleschuk-if-bilous-i-d-analiz-finansovo-gospodarskoyi-diyalnosti-yak-osnova-efektivnogo-funktsionuvannya-pidpriemstva/> (access date April 12, 2016).

9. Hindle, T. (2002), *Pocket finance*, Profile Books Ltd, London, United Kingdom, pp. 76-77.

10. Sercovich, F. (2003), "Policy benchmarking in the developing countries and the economies in transition: principles and practice", UNIDO, January, pp. 372-391.

Рецензент: д.е.н., професор Житомирського
державного технологічного університету І.В. Жиглей

УДК 657.1:658

Кузь В.І.,
к.е.н., доцент кафедри обліку,
аудиту і економічного аналізу
Буковинський державний фінансово-економічний університет

КОНЦЕПЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО ОБЛІКУ

Kuz V.I.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of accounting,
audit and economic analysis department
Bukovyna State University of Finance and Economics

CONCEPT OF STRATEGIC ACCOUNTING

Постановка проблеми. Важливим аспектом в управлінні фінансово-господарською діяльністю підприємства є орієнтація на досягнення стратегічних цілей. Використання елементів стратегічного управління в управлінських процесах на підприємстві покликане забезпечити досягнення або ж збереження конкурентних переваг функціонування підприємства, підвищення прибутковості його діяльності, а також виконання інших визначених стратегічних завдань розвитку. Прийняття ефективних управлінських рішень, орієнтованих на досягнення стратегічних цілей, зумовлює розширення меж інформаційної системи підприємства, що передбачає оцінку та врахування тенденцій розвитку зовнішнього середовища. Реалізація функцій стратегічного управління потребує формування якісно нової інформаційної бази, відходу від розгляду системи бухгалтерського обліку як єдиного джерела інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень. Удосконалення інформаційної системи управління слід розглядати в контексті еволюційного розвитку бухгалтерського обліку, що на даному етапі вимагає ідентифікації підсистеми стратегічного обліку, визначення концептуальних підходів до її функціонування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання концептуальних підходів до розвитку бухгалтерського обліку, виокремлення в них положень щодо формування інформаційного забезпечення стратегічного управління є дуже важливими та знаходяться в центрі уваги таких багатьох вчених, як: Т.В. Бочуля [1], С.Ф. Голов [2], Т.В. Давидюк [3], М. Добія [4], В.М. Жук [5], С.А. Кузнєцова [7], В.А. Кулик [8], С.Ф. Легенчук [9], Н.М. Малюга [10; 11], Л.М. Малярець [12], В. Моссаковський [13], А.А. Пилипенко [14], М.С. Пушкар [15], А.В. Шайкан [16], І.Й. Яремко [17]. У